

บทความวิจัย

เรื่อง การปฏิรูปการเมืองและประชาธิปไตยในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1860-1930

โดย

นางสาวพิชามพ ชันทอง
รหัสนักศึกษา 05590699

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของสาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทความวิจัย

เรื่อง การปฏิรูปการเมืองและประชาธิปไตยในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1860-1930

โดย

นางสาวพิชากภ ชันทอง
รหัสนักศึกษา 05590699

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของสาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

หัวข้อวิจัย	การปฏิรูปการเมืองและประชาธิปไตยในญี่ปุ่น ช่วงทศวรรษ 1860-1930
ชื่อนักศึกษา	นางสาวพิชาภพ ชันทอง
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. เพชรดา ชุนอ่อน
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการปฏิรูปการเมืองและประชาธิปไตยในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1860-1930 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการที่สำคัญทางการเมือง การเมืองปกครอง การศึกษา และระบบชนชั้นสังคมของญี่ปุ่นตั้งปลายสมัยโทกูงาวะในช่วงทศวรรษ 1860 ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปเมจิ จากการศึกษาเข้ามาของชาติตะวันตก ญี่ปุ่นได้ปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยจนเกิดการเรียกร้องระบอบประชาธิปไตยและความล้มเหลวของรัฐธรรมนูญที่นำไปสู่การถูกปกครองด้วยระบอบลัทธิทหาร ในทศวรรษ 1930

ผลจากการศึกษาพบว่า การปฏิรูปการเมืองที่เกิดขึ้นในคริสต์ทศวรรษ 1868 เป็นการเปลี่ยนครั้งสำคัญของการปกครอง เป็นช่วงที่เผชิญกับการเข้ามาของชาติตะวันตก เกิดผลกระทบต่อญี่ปุ่นทั้งด้านการเมือง สังคม และการค้า ทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ เกิดการปฏิรูปและพัฒนาประเทศในสมัยเมจิ จนได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจแห่งเอเชียในที่สุด นอกจากนี้การพัฒนาการศึกษายังเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียกร้องการปกครองระบอบประชาธิปไตย แม้จะเริ่มมีการนำแนวคิดระบอบประชาธิปไตยเข้ามา แต่รัฐธรรมนูญเมจิยังคงอำนาจจักรพรรดิไว้สูงสุด และกองทัพทหารยังมีอำนาจเหนือรัฐบาล ประกอบกับด้วยรัฐบาลพลเมืองที่อ่อนแอ จนในทศวรรษ 1930 ลัทธิทหารนิยมเข้ามามีบทบาทอย่างมากและได้รับความศรัทธาจากประชาชน ญี่ปุ่นจึงเข้าสู่ช่วงการปกครองระบอบเผด็จการโดยทหารอย่างสมบูรณ์

แม้การพยายามปฏิรูปการเมืองในสมัยเมจิด้วยกรอบแนวคิดระบอบประชาธิปไตยจะไม่สำเร็จ แต่การที่ญี่ปุ่นสามารถปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยและเป็นประเทศมหาอำนาจได้ในระยะเวลาอันสั้น จึงเป็นรากฐาน

คำสำคัญ : การปฏิรูปเมจิ, ระบอบประชาธิปไตย, ลัทธิทหาร

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การปฏิรูปการเมืองและประชาธิปไตยในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1860-1930” เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450109 การศึกษาเอกเทศ(INDEPENDENT STUDY)

งานวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจาก อาจารย์ ดร.เพชรดา ชุนอ่อน อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ อาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อนๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือ ข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

พิชาภพ ชันทอง

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.. ..	ค
บทนำ.....	1

การเมืองสมัยโทกูงาวะ.....	2
นโยบายปิดประเทศ.....	3
จุดเริ่มต้นของการศึกษาแบบตะวันตก.....	5
สภาพสังคมและชนชั้นที่เริ่มเปลี่ยนแปลง.....	6
วิกฤติการณ์สมัยปลายโทกูงาวะ.....	7
การปฏิรูปเมจิและญี่ปุ่นใหม่.....	8
การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง.....	8
การปฏิรูปการศึกษาที่นำไปสู่จุดเริ่มต้นประชาธิปไตย.....	10
การปฏิรูปการเมืองการปกครอง.....	11
การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ.....	12
รัฐธรรมนูญเมจิ.....	14
สภาพการเมืองที่ส่งผลต่อลัทธิทหารนิยม.....	15
ความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยที่นำไปสู่ลัทธิทหารนิยม.....	16
สรุปผลการวิจัย.....	17
บรรณานุกรม.....	19
ประวัติผู้วิจัย.....	21

บทความวิจัยเรื่อง การปฏิรูปการเมืองและประชาธิปไตยในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1860-1930

บทนำ

การเข้ามาของแนวคิดประชาธิปไตยในญี่ปุ่นมีจุดเริ่มต้นในช่วงทศวรรษ 1860 จากการที่รัฐบาลเมจิเริ่มทำการปฏิรูปการศึกษาซึ่งรับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา โดยการจัดตั้งโรงเรียนกำหนดการศึกษาภาคบังคับซึ่งประชาชนทุกคนสามารถได้รับอย่างเท่าเทียม และส่งนักเรียนไปศึกษาที่ต่างประเทศ ได้แก่ ฮอลันดา เยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส รวมถึงซามูไรจำนวนหนึ่งก็มีการแอบออกไปศึกษาที่ต่างประเทศด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่าบุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ และต่อมาเกิดอิทธิพลทางความคิดแบบตะวันตก ได้แก่ ลัทธิปัจเจกชน (Individualism) สิทธิเสรีภาพของประชาชน และลัทธิอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) และมีการรับเอาหนังสือปรัชญาการเมืองมาแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอิทธิพลของงานเขียนนักปรัชญาจากอังกฤษ ในส่วนของลัทธิอรรถประโยชน์นิยมสังคมนิยม (Socialism) และอำนาจอธิปไตยของปวงชน (Sovereignty of the People or Popular Sovereignty) ของฌ็อง-ฌัก รูโซ (Jean-Jacques Rousseau) นักปรัชญาฝรั่งเศส ซึ่งมีส่วนกระตุ้นความคิดในเรื่องความเท่าเทียมกันในสังคม การปกป้องสิทธิ์ของตนเอง จึงนำไปสู่การการเคลื่อนไหวทางเสรีภาพและสิทธิของประชาชน เพื่อต่อต้านระบบชนชั้นและอำนาจหน้าที่ดั้งเดิมของญี่ปุ่น และเรียกร้องประชาธิปไตย

และเนื่องด้วยในขณะนั้นญี่ปุ่นต้องเผชิญกับการรุกรานของชาติตะวันตก จึงต้องเร่งพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าและสร้างความเท่าเทียมทางการเมืองกับชาติตะวันตก ใน ค.ศ.1889 รัฐบาลจึงประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมจิ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ มีการจัดตั้งรัฐบาล การเลือกตั้ง นับว่าประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศและได้รับการยอมรับจากชาติตะวันตก แต่รัฐธรรมนูญแห่งจักรวรรดิญี่ปุ่นในปี 1889 มีสาระสำคัญคือรัฐมนตรีและข้าราชการได้รับการแต่งตั้ง จากจักรพรรดิ อำนาจในการบังคับบัญชาทหารขึ้นอยู่กับจักรพรรดิ รัฐบาลหรือรัฐสภาไม่อาจก้าวกาย รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรที่รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนกับสภาขุนนางที่แต่งตั้ง จากจักรพรรดิ การเรียกประชุมสภาและการปิดสภาเป็นไปตาม ประสงค์ของจักรพรรดิ ยอมรับเสรีภาพในการพูดและการเขียน ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งต้องมีอายุ 25 ปี ขึ้นไป เป็นชายและ เสียภาษีให้รัฐบาล 15 เยนต่อปีขึ้นไป ในปีถัดมาจึงมีการเลือกตั้งทั่วไป ที่มีผู้มีสิทธิออกเสียงครั้งแรกประมาณ 1 % ของประชากรทั้งหมด (ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงษ์, 2521, หน้า 46-47)

แม้จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แต่อำนาจอธิปไตยกลับไม่ใช่ของประชาชน องค์จักรพรรดิยังคงเป็นรัฐอธิปัตย์ ซึ่งมีอำนาจในปกครองเพียงผู้เดียว อีกทั้งยังมีสถานะเชิงสัญลักษณ์ของการเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพ ประกอบกับด้วยกองทัพทหารมีบทบาทอย่างมากในสังคม สามารถแทรกแซงกิจการทางการเมืองได้ ด้านการปฏิรูปการศึกษาก็มีการนำเอาระบบฝึกทหารมาใช้ในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความรักชาติและเคารพเชื่อฟังผู้มีอำนาจ การปลูกฝังความรักชาติและเทิดทูนจักรพรรดินี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญของความรู้สึกชาตินิยม ส่งผลให้เกิดลัทธิทหารนิยมและชาตินิยมอย่างสุดโต่งในเวลาต่อมา ซึ่งรัฐยังใช้เป็นเครื่องมือกล่อมเกลாதหารเมืองอีกด้วย ทำให้ลัทธิทหารนิยมเฟื่องฟูแผ่ขยายไปในวงกว้างในช่วงทศวรรษ 1930 ท้ายที่สุดทหารได้ยึดอำนาจทางการเมืองและตั้งตัวเป็นรัฐบาล ญี่ปุ่นตกอยู่ภายใต้การปกครองระบอบเผด็จการโดยทหารอย่างสมบูรณ์

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การปฏิรูปการเมืองและประชาธิปไตยในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1860-1930” โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ เพื่อศึกษาลักษณะการปฏิรูปการเมืองและการปกครองในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1860 ถึง 1930 และศึกษาปัจจัยที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1860 ไม่ประสบความสำเร็จ

การเมืองสมัยโทกุงาวะ

ในสมัยโทกุงาวะหรือสมัยเอโดะ ที่เรียกตามชื่อสถานที่ตั้งของรัฐบาลทหารบาคูมุ (ค.ศ. 1603-1867) เป็นยุคสมัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเอื้อให้เกิดการปฏิรูปเมจิซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ เพราะเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นมีความเป็นเอกภาพทางการเมืองสูง ปราศจากสงครามภายใน ด้วยตลอดระยะเวลากว่า 250 ปีที่ญี่ปุ่นปิดประเทศ นับตั้งแต่ ค.ศ. 1639-1854 ภายใต้การปกครองของโชกุนตระกูลโทกุงาวะแบบรวมศูนย์อำนาจและเด็ดขาด มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ เกิดชนชั้น “ชิโนโคโซ” (Shinokosho) โดย ชิโน คือ ชนชั้นชาмуไร โน คือ ชนชั้นชาวนา โค คือ ชนชั้นช่างฝีมือ และโซ คือ ชนชั้นพ่อค้า โดยแนวคิดนี้รับอิทธิพลมาจากลัทธิขงจื้อจากประเทศจีน และในตอนปลายสมัยเกิดการขยายตัวทางการเกษตรและการค้าขาย ทำให้เกิดชนชั้นพ่อค้าที่มีฐานะดี และวัฒนธรรมใหม่ เช่น การสร้างสถานที่บันเทิงเพื่อความผ่อนคลาย การสร้างสรรค์ทางศิลปะ โรงละคร โรงหุ่น และเกอิชา ส่วนชนชั้นชาмуไรถูกลดบทบาทลงเนื่องจากภายในประเทศที่ไม่มีสงคราม

ค.ศ. 1603 โทกุงาวะ อิเอยาสึ (Tokugawa Ieyasu) รวบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางได้หลังจากที่ญี่ปุ่นตกอยู่ในสงครามกลางเมือง และขาดศูนย์กลางในการปกครอง 101 ปี จากนั้นจักรพรรดิทรงพระราชทานตำแหน่งโชกุนซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดทางทหารให้ ในสมัยนี้ญี่ปุ่นมีระบบการปกครองแบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) จักรพรรดิเป็นผู้ปกครองสูงสุดในโครงสร้างการปกครอง แต่ในทางปฏิบัติอำนาจที่แท้จริงเป็นของโชกุนอย่างเบ็ดเสร็จ หรือกล่าวคือจักรพรรดิเป็นเพียงสัญลักษณ์และประมุขทางพิธีการ และประทับอยู่ที่เมืองเกียวโต ซึ่งศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองเอโดะ นอกจากนี้จะประกอบด้วยแคว้นหรือฮัน (Han) ประมาณ 240 ถึง 295 แคว้น (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2551, หน้า 2) โดยมีเจ้าผู้ปกครองแคว้นเรียกว่าโดเมียว ซึ่งโชกุนจะใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดในการควบคุมโดเมียว เช่น ต้องส่งส่วยให้เมืองหลวง สั่งให้โดเมียวดูแลพื้นที่นั้นๆโดยใช้งบประมาณของตัวเอง และใช้ระบบตัวประกัน หรือซันกิน โคตะอิ (Sankin Kotai) ที่ให้ครอบครัวหรือญาติต้องอยู่ที่เมืองเอโดะ เพื่อที่โชกุนจะสามารถควบคุมให้โดเมียวมีความจงรักภักดี ไม่คิดที่จะสร้างสงครามต่อต้านตนได้

นโยบายปิดประเทศ

ในศตวรรษที่ 16 ญี่ปุ่นติดต่อกับค้าขายกับหลายๆประเทศ เช่น จีน สยาม มะนิลา มาเก๊า ดัตช์อย่างเสรี และการเข้ามาของสเปนและโปรตุเกสนับว่าเป็นสาเหตุสำคัญในการประกาศใช้กฎชะโกกุ (Sakoku) โดยสเปนและโปรตุเกสที่เข้าไม่ได้หวังเพียงเพื่อทำการค้า แต่ยังนำศาสนาคริสต์ คาทอลิกเข้ามาเผยแพร่เป็นครั้งแรกด้วย ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างขุนศึกที่นับถือศาสนาพุทธกับคาทอลิกด้วยตนเอง จนใน ค.ศ. 1614 โชกุนโทกุงาวะ ฮิเดทาดะ (Tokugawa Hidetada) มีคำสั่งให้ปิดประเทศ หรือเรียกว่า ชะโกกุ คือ ห้ามเรือญี่ปุ่นออกนอกประเทศ ห้ามคนญี่ปุ่นเดินทางออกไปนอกประเทศ ห้ามคนญี่ปุ่นที่อยู่ต่างแดนกลับเข้ามาในประเทศ และห้ามเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โทษหนักคือประหาร แต่ในช่วงที่ปิดประเทศนี้รัฐบาลยังรับข่าวสารจากภายนอกเหมือนปกติ โดยนโยบายปิดประเทศนี้เกิดจากการที่ศาสนาคริสต์ นิกายคาทอลิกเริ่มเข้ามามีบทบาทอย่างมาก

ในสังคมญี่ปุ่น ซึ่งเป็นที่หวาดระแวงว่าจะเป็นเครื่องมือทางการเมือง แต่นโยบายเซโกกุมีข้อยกเว้นสำหรับชาวฮอลันดา ที่ยังสามารถติดต่อค้าขายกับญี่ปุ่นได้ในพื้นที่จำกัดบนเกาะเล็ก ๆ ที่เดจิมะ สาเหตุมาจากดัตช์ได้ส่งกองกำลังมาช่วยเหลือญี่ปุ่นในเหตุการณ์กบฏชิมาบาระ (ค.ศ. 1637) (กรกิจ ดิษฐาน, 2561, หน้า 23) ระหว่างรัฐบาลโชกุนกับชาวคริสต์คาทอลิก จนฝ่ายรัฐบาลได้รับชัยชนะ และให้อภิสิทธิ์พิเศษนี้ แต่มีข้อแม้ว่าห้ามเผยแพร่ศาสนา และก่อนขึ้นฝั่งจะถูกริบอาวุธ ซึ่งชาวดัตช์ก็ไม่มีข้อโต้แย้งเพราะสนใจเพียงทำการค้าเท่านั้น แต่ถึงเช่นนั้นชาวญี่ปุ่นก็ยังแอบศึกษาวิทยาการต่างประเทศมาโดยตลอด โดยผ่านจากหนังสือวิทยาการของชาวตะวันตกที่เข้ามาในช่วงศตวรรษที่ 18-19 จากชาวดัตช์อย่างลับๆ ทำให้เกิดการขยายตัวการศึกษาทางความรู้ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การต่อเรือ ดาราศาสตร์ ภาษาศาสตร์ เป็นต้น

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ลัทธิจักรวรรดินิยมได้แผ่ขยายเข้ามาในทวีปเอเชีย เหตุการณ์สงครามฝิ่นในประเทศจีนใน ค.ศ. 1842 อังกฤษได้รับชัยชนะเหนือราชวงศ์ชิง ความพ่ายแพ้ของจีนครั้งนี้ ทำให้รัฐบาลโชกุนเริ่มวิตกกังวลต่ออิทธิพลของชาติตะวันตก ประกอบกับในช่วงเวลานั้นเรือต่างชาติพยายามเข้ามาทำการติดต่อค้าขายและขอให้เปิดประเทศหลายครั้ง จนในที่สุด ค.ศ. 1842 รัฐบาลยอมตัดสินใจผ่อนปรนนโยบายปิดประเทศ โดยอนุญาตให้เรือต่างชาติสามารถแวะพักที่เกาะญี่ปุ่นได้ชั่วคราว นโยบายนี้ส่งผลให้ชาวต่างชาติเริ่มหาสาเหตุเข้ามาแวะที่ญี่ปุ่นมากขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้เกิดรอยร้าวระหว่างฝ่ายหัวก้าวหน้ากับฝ่ายรัฐนิยม หรือลัทธิโคงกุกุที่มีแนวคิดต่อต้านพวกฝรั่ง แต่สถานการณ์ ณ ขณะนั้น ฝั่งประเทศตะวันตกได้เข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว เกิดการผลิตในระดับปริมาณที่มหาศาล สิ่งที่พวกเขาต้องการคือวัตถุดิบและตลาดสำหรับปล่อยสินค้า และด้วยความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมากจึงเป็นไปได้เลยที่รัฐบาลโชกุนจะสามารถต่อต้านโลกภายนอกได้อย่างเด็ดขาด ประกอบกับด้วยที่ดัตช์เริ่มเสื่อมอิทธิพลลง อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันและรัสเซียกลายเป็นมหาอำนาจใหม่ และเกิดชาติใหม่อย่างสหรัฐอเมริกา ที่เต็มไปด้วยกำลังการค้าและการทหาร ซึ่งสนใจและมีข้อมูลเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นเยอะที่สุด และพยายามที่จะแอบเข้ามาสำรวจดินแดนญี่ปุ่นตั้งแต่ศตวรรษที่ 18

ภายหลังจากนั้นใน ค.ศ. 1852 ประธานาธิบดีมิลลาร์ด ฟิลมอร์ (Millard Fillmore) สั่งการให้แมทธิว เพอร์รี่ (Matthew C. Perry) เป็นผู้บัญชาการกองเรือเดินทางไปเจรจาให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศ โดยเพอร์รี่นำกองเรือ 8 ลำพร้อมเรือปืนเดินทางมาถึงริวกิวใน ค.ศ. 1853 (กรกิจ ดิษฐาน, 2561, หน้า 47) และแสดงแสนยานุภาพทางทหารเป็นการข่มขู่หลายๆให้ทำการเปิดการค้ากับสหรัฐอเมริกา ซึ่งทางชาวริวกิวเห็นเช่นนั้นจึงได้ให้คำมั่นสัญญาทันทีว่าจะเปิดตลาดค้าขายด้วย ซึ่งการกระทำเช่นนี้ของสหรัฐอเมริการเท่ากับเป็นการข่มขู่แคว้นซัตสึมะด้วยอีกทางหนึ่ง ส่งผลให้ซัตสึมะมีปฏิกิริยาต่อต้านชาวตะวันตกอย่างรุนแรง จากนั้นเพอร์รี่นำกำลังเดินทางไปยังอ่าวเอโดะ และยิงกระสุนเปล่า 73 ลูกและอ้างว่ายิงเพื่อฉลองวันชาติสหรัฐฯ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 47) โดยการกระทำเช่นนี้ถือว่าเป็นการคุกคามเจ้าบ้านโดยตรง และขอพบกับเจ้าหน้าที่ระดับเดียวกัน เพื่อที่จะส่งสารจากรองประธานาธิบดีให้ นั้นหมายถึงเขาต้องการพบกับผู้แทนโชกุน แต่ในขณะนั้นโชกุนอิเอโยชิ (Tokugawa Ieyoshi) กำลังล้มป่วยอย่างหนักจนไม่สามารถว่าราชการได้ อาเบะ มาซาฮิโร (Abe Masahiro) ที่ปรึกษาอาวุโสจึงทำการตัดสินใจแทน โดยเขาเห็นว่าศักยภาพญี่ปุ่นตอนนี้ไม่สามารถที่จะต่อต้านกับเรือปืนได้ จึงเปิดให้มีการหยั่งเสียงจากไต่เมียวเพื่อขอความเห็นว่าจะรับสารนี้จากสหรัฐฯหรือไม่ ถือว่าเป็นการกระทำที่รัฐบาลโชกุนไม่เคยทำมาก่อน ผลออกมาคือ สนับสนุนให้รับสาร 19 เสียง ต่อ คัดค้านการรับสาร 19 เสียง อำนาจการตัดสินใจจึงต้องตกไปอยู่ที่อาเบะ มาซาฮิโร ซึ่งเขาตัดสินใจที่จะรับสารจากฝ่ายอเมริกัน เพราะพิจารณาแล้วว่าไม่ใช่การขัดคำสั่งปิดประเทศ จากนั้นในวันที่ 14 กรกฎาคม 1853 เพอร์รี่มอบสารของประธานาธิบดีฟิลมอร์ให้กับเจ้าเมืองอุรางะ และกล่าวว่าพวกเขาจะกลับมาอีกครั้งเพื่อฟังคำตอบ

ผลจากการตัดสินใจของอาเบะ มาซาฮิโระทำให้ญี่ปุ่นรอดจากการทำสงครามกับเรือปืนไปได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งกลุ่มที่ออกเสียงคัดค้านก็มองว่ารัฐบาลโชกุนเริ่มอ่อนข้อให้กับต่างชาติ และการตัดสินใจโดยการลงคะแนนเสียงโดยไม่ใช้คำสั่งเด็ดขาดจากโชกุนเท่ากับแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเริ่มอ่อนแอลง เนื่องจากโตเมียวก็คือชามูโร ชามูโรมีหน้ารับคำสั่งจากนายและทำตาม การที่สภาที่ปรึกษาขอความเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาเช่นนี้แสดงถึงความล้มเหลวในการปกครองและยังลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจอีกด้วย

กลุ่มที่ออกเสียงคัดค้านส่วนใหญ่เป็นโตเมียวนอกรวงอำนาจ หรือโทซามะ โตเมียว (Tozama Daimyo) ซึ่งมีปมขัดแย้งกับตระกูลโทกูงาวะในอดีต และบางตระกูลยังตั้งตัวเป็นศัตรูอยู่ถึงขณะนั้น เช่น ตระกูล ชิมาซุแห่งแคว้นซัตสึมะ ตระกูลอุเอสึ และตระกูลโมริแห่งแคว้นโซชู (เรื่องเดียวกัน, หน้า 50) แต่ก็ต้องภักดีด้วยความจำยอม เพราะไม่มีความพร้อมมากพอที่จะก่อกบฏ แต่จากเหตุการณ์นี้ทำให้ฝ่ายโทซามะ โตเมียวสวโอกาสที่จะหาข้ออ้างวิจารณ์ความอ่อนแอและความไร้สมรรถภาพในการบริหาร หรือการยอมอ่อนข้อให้ต่างชาติ โทซามะโตเมียวบางคนจึงใช้ข้ออ้างเหล่านี้เพื่อที่จะทำการก่อกบฏรัฐบาล

ฝ่ายที่สนับสนุนการต้อนรับสหรัฐอเมริกา เรียกว่า ฟุได โตเมียว (Fudai Daimyo) ซึ่งเป็นฝ่ายที่เป็นบริวารและภักดีต่อตระกูลโทกูงาวะมาตั้งแต่แรก และยังได้รับคำสั่งให้คอยจับตาดูฝ่ายโทซามะ โตเมียวมาตลอด จึงทำให้เกิดความไม่ลงรอยระหว่างปัญญาชนสองกลุ่มนี้มาโดยตลอด และจะเกิดการเคลื่อนไหวที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอำนาจทางการเมืองในเวลาต่อมา

ในปี 1854 เพอร์รีนำกองทัพลับเข้ามายังญี่ปุ่นอีกครั้งเพื่อฟังคำตอบ และญี่ปุ่นในขณะนั้นก็ยังไม่มีกำลังมากพอที่จะต่อกรได้ จึงต้องยอมทำสนธิสัญญาคานางาวะ (Convention of Kanagawa) ซึ่งอนุญาตให้อเมริกาสามารถเข้ามาทำการค้าได้ที่เมืองท่าชิโมดะและฮาโกดาเตะ ซึ่งเปรียบเหมือนการปลดปล่อยญี่ปุ่นจากการปิดประเทศ และชาติตะวันตกอื่นๆก็เริ่มทยอยเข้ามาช่วงชิงการค้ากับญี่ปุ่นตั้งแต่นั้นมา ส่งผลให้ในช่วง ค.ศ. 1854 ถึง 1858 เป็นช่วงที่การเมืองภายในญี่ปุ่นเริ่มเกิดการแตกแยกเป็นวงกว้าง ระหว่างฝ่ายที่ต้องการเปิดประเทศ และฝ่ายที่ต้องการปิดประเทศ

ค.ศ.1858 ผู้นำที่ปรึกษาอาวูโสะ อีอิ นาโอสุเกะ (Ii Naosuke) ผู้นำฝ่ายเปิดประเทศเริ่มผลักดันให้ญี่ปุ่นลงนามสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกา คือ สนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์ (Treaty of Amity and Commerce) หรือสนธิสัญญาแฮร์ริส (Harris Treaty) (เรื่องเดียวกัน, หน้า 86) โดยพยายามที่จะถวายสนธิสัญญานี้ให้จักรพรรดิโคเมอิ (Emperor Komei) ทรงพระปรมาภิไธย แต่ถูกขัดขวางโดยฝ่ายปิดประเทศ ทำให้อีอิต้องเผชิญหน้ากับความกดดันทั้งสองทาง ระหว่างถ้าไม่ลงนามจะต้องทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา หรือถ้าลงนามก็จะเป็นการขัดพระปรมาภิไธย โดยในระหว่างนั้นไม่เพียงแต่อเมริกันที่ส่งทหารมากกดดัน แต่รัสเซียก็ยังส่งทหารมารออยู่ที่โยโกฮาม่า และยังมีอังกฤษกับฝรั่งเศสที่กำลังเดินทางมาสมทบ ซึ่งมีความตั้งใจแน่วแน่ว่าถ้าอเมริกันทำสนธิสัญญาได้ ชาติอื่นๆก็ต้องทำได้เช่นกัน

อีอิได้เห็นผ่านจากที่จีนทำสงครามกับจีนแล้ว ก็เล็งเห็นว่าถ้าแม้ว่าแต่รอจักรพรรดิลงพระปรมาภิไธย ก็คงจะสายเกินไป และถ้าต้องทำสงครามญี่ปุ่นคงจะเสียหายอย่างย่อยยับ จึงตัดสินใจลงนามโดยปราศจากการรับรองจากองค์จักรพรรดิ การกระทำดังกล่าวสร้างความไม่พอใจอย่างมากต่อฝ่ายปิดประเทศ และยิ่งทวีความไม่พอใจยิ่งขึ้นเมื่ออีอิให้เสรีภาพการนับถือศาสนาแก่ชาวต่างชาติ เท่ากับว่าเป็นการทำให้ศาสนาคริสต์กลับมาแพร่หลายอีกครั้ง และการยินยอมให้อเมริกันไม่ต้องขึ้นศาลที่ญี่ปุ่น แต่ไปขึ้นศาลที่ประเทศบ้านเกิดแทนได้ ถือเป็นสนธิสัญญาที่เรียกว่าทำให้ญี่ปุ่นสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเป็นครั้งแรก และหลังจากนั้นชาติอื่นๆก็เข้ามากดดันให้ญี่ปุ่นทำสนธิสัญญากับตนบ้าง ทั้งเนเธอร์แลนด์ รัสเซีย อังกฤษ ฝรั่งเศส ใน ค.ศ. 1858 ตามลำดับ โดยญี่ปุ่นเสียเปรียบทั้งสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและภาษีนำเข้า

จุดเริ่มต้นของการศึกษาแบบตะวันตก

ชาวญี่ปุ่นมีความสนใจใฝ่รู้ในการศึกษาแบบตะวันตกอย่างมาก โดยเริ่มจากการศึกษาแบบลับๆ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จากชาวฮอลันดา ที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาทำการค้าขายบริเวณเกาะเดซิมา การศึกษานี้ไม่เป็นที่ยอมรับของรัฐบาลบาคูฟู เนื่องจากในช่วงนั้นญี่ปุ่นอยู่ในระยะการปิดประเทศ จึงถูกเรียกว่า “การศึกษาอนารยชน” แต่ต่อมารัฐบาลได้ยกเลิกข้อห้าม จึงมีการนำหนังสือตะวันตกเข้าประเทศอย่างเปิดเผย และมีการตั้งกลุ่มผู้ศึกษาตะวันตกขึ้นมา เรียกว่า “กลุ่มศึกษาฮอลันดา” วิชาที่ศึกษา คือ วิทยาศาสตร์ การแพทย์ การต่อเรือ ดาราศาสตร์ เกษศาสตร์ เป็นต้น และหลังจากนั้นก็เริ่มมีการแปลตำราสรีรวิทยา ฟิสิกส์ เคมี ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจอย่างมาก คือ โรนิน (Ronin ซามูไรไร้รายได้) เนื่องจากเมื่อไม่มีการทำสงคราม ฐานะทางการเมืองและเศรษฐกิจไม่ค่อยสู้ดีนักเลยหันมาให้ความสนใจกับการศึกษามากขึ้นเพื่อหาเลี้ยงชีพ

การศึกษาแบบตะวันตกเริ่มแพร่หลายมากขึ้นหลังจากการเข้ามาของเพอร์รี่ใน ค.ศ. 1853 มีการจัดตั้งโรงเรียนโดยรัฐบาลชื่อว่า โรงเรียนศึกษาตะวันตก (Yogakko) เกิดการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และนักเรียน 16 คนจากโรงเรียนนี้ยังเป็นผู้นำส่งคมญี่ปุ่นรับอารยธรรมตะวันตกในสมัยเมจิอีกด้วย (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2551, หน้า 17) รัฐบาลยังจัดส่งนักเรียนไปศึกษาที่ต่างประเทศตะวันตก เช่น ยุโรป สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส โดยมุ่งเรียนรู้เกี่ยวกับการทหารแบบตะวันตก เพื่อเป็นเครื่องมือในการใช้ขยายอำนาจต่อไป

นอกจากศาสตร์ด้านต้นที่กล่าวไปแล้ว ยังมีการศึกษาจากตะวันตกอีกแขนงหนึ่งที่เป็นส่วนประกอบสำคัญที่นำไปสู่การปฏิวัติเมจิ นั่นคือ การศึกษาด้านสังคมและการเมือง ซะกุนะ โฉมัน (Sakuma Shozan) ซามูไรคนสำคัญที่เป็นผู้เรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินนโยบายการเปิดประเทศเขามีความเห็นว่าเป็นเทคนิคแบบตะวันตกและคุณธรรมตะวันออก ที่รู้จักกันดีในคำกล่าวที่ว่า “Eastern ethics and Western science” ในความคิดของเขาหลักจริยธรรมยังเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของมนุษย์ แต่วิทยาการตะวันตกมีความสำคัญสำหรับป้องกันประเทศ ความคิดของซะกุนะมีอิทธิพลอย่างมากในสมัยปลายโทกูงาวะและต้นสมัยเมจิ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 18) และนอกจากนี้แคว้นซัตสึมะ ซึ่งอยู่ทางใต้สุดของสุดประเทศ ยังมีการค้าขายติดต่อกับโลกภายนอกกับประเทศจีนผ่านทางอาณาจักรริวกิว ก็ยังมีการก่อตั้งสถาบันการศึกษา “รังงะกุ โคชูโจ” (Rangaku Koshujo โรงเรียนฝึกสอนวิชาฮอลันดา) เริ่มมีการเขียนหนังสือวิเคราะห์ระบอบการปกครองของตะวันตก โดยมีการศึกษาและรายงานผ่านหนังสือว่าชาวตะวันตกมีการเลือกตั้งตัวแทนเพื่อออกกฎหมาย และถึงแม้จะมีการส่งเสริมการศึกษาแบบตะวันตก แต่ขณะเดียวกันก็ยังถ่วงดุลด้วยอุดมการณ์แบบรัฐนิยม คือ การเชิดชูจักรพรรดิ

จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเริ่มรับอุดมการณ์การเมืองแบบตะวันตกเข้ามาตั้งแต่ช่วงสมัยโทกูงาวะแล้ว แต่ด้วยสภาพสังคมในขณะนั้นยังไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้ เพราะสังคมแบ่งออกเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจน ระหว่างฝ่ายเชิดชูจักรพรรดิที่ต้องการปิดประเทศ และฝ่ายหัวก้าวหน้าที่ต้องการเปิดประเทศ ซึ่งก่อนหน้านี้อยู่ในช่วงปิดประเทศจึงยิ่งยากที่จะเปิดรับการปกครองแบบตะวันตกและรักษาสมดุลระหว่างการมีอยู่ขององค์จักรพรรดิ อำนาจของรัฐบาล และชนชั้นของประชาชน

สภาพสังคมและชนชั้นที่เริ่มเปลี่ยนแปลง

ในสมัยโทกูงาวะมีการรับอิทธิพลมาจากจีนอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นทั้งเรื่องศาสนา ความเชื่อ การศึกษารวมไปถึงการแบ่งแยกชนชั้นเป็น “ชิโนโคโซ” โดยชนชั้นซามูไรจะมีอำนาจสูงสุดจากทั้งหมดที่กล่าวไป มีอิทธิพลที่เหนือกว่า เช่น การมีนามสกุล ต้องได้รับการทำความเคารพจากชาวนา สามารถฆ่าชาวนาได้ แต่บทบาทของซามูไรก็ถูกลดลง เนื่องด้วยการปิดประเทศอย่างยาวนานจึงไม่มีสงครามทั้งภายในและภายนอก ทั้งรายได้จากเจ้านายก็ลดลง และสิ้นสงครามจากฝ่ายศัตรูเมื่อเสร็จสงครามก็ไม่มี ประกอบกับด้วยในตอน

ปลายสมัยโทกูวาระก็ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซามูไรบางคนจึงเปลี่ยนฐานะเป็นนักบริหาร ช่างฝีมือ ครู บางคนก็หันไปพึ่งพาพ่อค้า ซึ่งเป็นชนชั้นที่ต่ำกว่า โดยการยอมเป็นบุตรบุญธรรม หรือแต่งงานกับลูกพ่อค้า การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดนี้สร้างความไม่พอใจให้แก่ซามูไรอย่างมาก ทั้งยังถูกลดรัฐบาลลดค่าตอบแทนลง บางแห่งลดถึงร้อยละ 50 นอกจากนี้ยังเกิดระบบชนชั้นที่มาจากตระกูลและฐานะ โดยการแต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งต่างๆทางการเมือง ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจแก่ซามูไรชั้นต่ำ เป็นอีกเหตุผลที่ทำให้รัฐบาลบาคูฟุ ล่มสลายไปในที่สุด

ในขณะที่ชนชั้นซามูไรประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและอุดมการณ์ แต่ในอีกทางหนึ่งชนชั้นพ่อค้ากลับ เริ่มร่ำรวยขึ้น มีฐานะและความมั่นคงในสังคม มีการให้กู้เงิน ใช้เงินซื้อตำแหน่ง และเริ่มมีการหาความ เพลิดเพลินจากสิ่งบันเทิงต่างๆ เช่น ภาพพิมพ์อุคิโยเอะ เกอิชา โรงละครคาบูกิ ร้านน้ำชา เป็นต้น วัฒนธรรม เหล่านี้ล้วนเกิดจากชนชั้นพ่อค้าทั้งสิ้น และต่อมาก็มีสิทธิถืออาวุธ มีนามสกุล สามารถส่งลูกไปศึกษาตาม สถาบันของแคว้นได้ โดยสิทธิพิเศษเหล่านี้เคยเป็นชนชั้นของซามูไรเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าในปลายสมัยโทกูวาระ ระบบชนชั้นเริ่มอ่อนแอลงเพราะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ว่าความแตกต่างระหว่างซามูไรและชนชั้นอื่นๆ มีน้อยลงเรื่อยๆ และเริ่ม เกิดชนชั้นใหม่ นั่นคือ ชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ร่ำรวยขึ้นไม่ว่าจะเป็นจากการค้าขาย ความสามารถ หรือ การศึกษา ต่างจากระบบศักดินาสวามิภักดิ์ที่เมื่อเกิดอยู่มาชนชั้นใด ต้องเป็นชนชั้นนั้นไปตลอดชีวิต

วิกฤตการณ์ปลายสมัยโทกูวาระ

ในปลายสมัยโทกูวาระญี่ปุ่นเผชิญกับการขยายอำนาจเข้ามาของชาติตะวันตกที่ต้องการจะให้ญี่ปุ่น เปิดประเทศ โดยเริ่มจากการบีบบังคับให้ญี่ปุ่นลงนามในสนธิสัญญาการค้าต่างๆ ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลต่อความมั่นคง ปลอดภัย แต่ยังส่งผลต่อความมั่นคงของโชกุนโทกูวาระในเวลาต่อมา

ทั้งนี้ก่อนการเข้ามาของชาติตะวันตก รัฐบาลโชกุนก็ประสบปัญหาความเสื่อมอำนาจอยู่ก่อนด้วย ในปลายคริสต์วรรษที่ 18 เกินเหตุจลาจลของชาวนา ปัญหาภัยธรรมชาติ ผู้คนล้มตายอย่างน้อยเกือบล้านคน ชาวบ้านไร้ที่อยู่อาศัย ตามมาด้วยปัญหาการขาดแคลนอาหาร ทำให้เกิดอาชญากรรม ผู้คนส่วนมากเริ่มอพยพ ถิ่นฐานไปยังฮอกไกโด

เมื่อเหตุการณ์ภายในประเทศที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ก็ยังเกิดการรุกรานจากภายนอกอีก คือการ รุกรานเข้ามาของสหรัฐอเมริกาที่บังคับให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศ ทำให้ความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลหมดไป เกิดความไม่ พอใจและความแตกแยกระหว่าง ฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาล และฝ่ายที่จงรักภักดีต่อจักรพรรดิ และสถานการณ์ยิ่ง เลวร้ายขึ้นเมื่อโชกุนเสียชีวิตลงใน ค.ศ. 1858 โดยไม่ทายาทสืบทอดตำแหน่ง จึงเกิดปัญหาตามมาดังนี้ ปัญหา การต่อสู้ทั้งสองฝ่ายเพื่อควบคุมสภาอาวุโส ปัญหาการสืบทอดตำแหน่ง และความขัดแย้งเรื่องการค้า เนินนโยบายต่างประเทศ (ศิริพร ดาบเพชร, 2556, หน้า 28)

ผลกระทบที่ตามมาหลังเปิดประเทศ คือ ทำให้สินค้าภายในประเทศมีราคาสูงขึ้นและขาดแคลน เกิดปัญหาเงินเฟ้อตามมา และการขาดความรู้เรื่องระบบเงินตรา ทำให้ทองคำของญี่ปุ่นไหลออกนอกประเทศ จำนวนมาก เพราะเงินเหรียญของญี่ปุ่นมีส่วนผสมของทองคำในอัตราสูง จึงเป็นที่ต้องการของต่างชาติ และ รัฐบาลต้องรับภาระค่าใช้จ่ายจำนวนมาก จึงหันไปเรียกเก็บภาษีจากชาวนาในอัตราสูงขึ้นและกู้เงินจากพ่อค้า มาหมุนเวียน เศรษฐกิจภายในตกต่ำลงสร้างความเดือดร้อนและไม่พอใจ เป็นสาเหตุนำไปสู่การประท้วงตาม เมืองต่างๆ ในช่วง ค.ศ. 1851-1867 จำนวน 373 ครั้ง (เรื่องเดียวกัน, หน้า 28) และยังร่วมด้วยการต่อต้านที่ นำโดยไคเมียวแคว้นรอบนอก

เนื่องจากการที่ไม่สามารถป้องกันประเทศและขัดคำสั่งของจักรพรรดิที่ไม่ให้เปิดประเทศ ประชาชนเดือดร้อนจากการทำการค้ากับต่างชาติ จึงเกิดการเรียกร้องให้โชกุนคืนอำนาจแก่องค์จักรพรรดิ ดังมีคำขวัญที่ว่า ซอนโนะ โจอิ (Sonno Joi) “เทิดเกียรติจักรพรรดิ ขับไล่พวกป่าเถื่อน” (Revere the Emperor, Expel the Barbarians) (เรื่องเดียวกัน, หน้า 28) นำโดยไคเมียวหัวก้าวหน้าจากแคว้นตะวันตกจากแคว้นซัตสึมะ (Satsuma) แคว้นโชชู (Choshu) แคว้นฮิเซ็น (Hizen) และแคว้นโทสะ (Tosa) หรือเรียกอีกชื่อว่า “ซัทโจอิโตะ the Satchohito clans” (ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, 2560, หน้า 38) โดยในทีแรกไคเมียวกลุ่มนี้ต่อต้านชาวตะวันตก จนได้เห็นอานาภาพทางการทหารและวิทยาการด้านอาวุธ จึงยอมรับและหันมาศึกษาจากตะวันตก เพื่อปรับปรุงญี่ปุ่นให้ทัดเทียมตะวันตก และต้องการเข้าไปส่วนในการบริหารประเทศ ประกอบกับได้ศึกษาประวัติศาสตร์จนพบว่าอำนาจเดิมที่แท้จริงเป็นของจักรพรรดิ ทำให้เริ่มตั้งข้อสงสัยในการผูกอำนาจของโชกุน จึงมีการรวมตัวกันระหว่างฝ่ายราชสำนัก ฝ่ายทหาร และไคเมียวกลุ่มซัทโจอิโตะ ร่วมกันล้มล้างอำนาจโชกุน แต่แล้วในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1867 จักรพรรดิเมจิ (Emperor Meiji) ขึ้นดำรงตำแหน่งแทนจักรพรรดิโคเมอิที่สวรรคต และเปลี่ยนชื่อเป็น “รัชสมัยเมจิ” (Meiji) ยิ่งเป็นการกระตุ้นกระแสความไม่พอใจ การต่อต้านโชกุน และต้องการฟื้นฟูอำนาจองค์จักรพรรดิมากยิ่งขึ้น จึงเกิดการก่อกวนทางการเมือง และการปะทะกันทางทหาร จนในที่สุดวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1867 โชกุนเคอิอิ (Tokugawa Keiki) ลาออกจากตำแหน่ง และวันที่ 3 มกราคม ค.ศ.1868 แคนนำในการยึดอำนาจประกาศฟื้นฟูอำนาจจักรพรรดิ นับเป็นการสิ้นสุดการปกครองของตระกูลโทกูงาวะที่ปกครองญี่ปุ่นถึง 265 ปี และเข้าสู่รัชสมัยเมจิ

การปฏิรูปเมจิ และญี่ปุ่นใหม่

การปฏิรูปเมจิ (Meiji Revolution) เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1868 หมายถึงการสิ้นสุดของระบบโชกุนโทกูงาวะ และการฟื้นฟูอำนาจของจักรพรรดิให้เป็นทั้งรัฐชาติปดัย และเป็นผู้มีอำนาจปกครองอย่างแท้จริง เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านการปกครองที่นำญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ที่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากโลกตะวันตก นำไปสู่การปฏิวัติสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และการทหาร เพื่อที่จะให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก และยกเลิกสนธิสัญญาไม่เป็นธรรมที่รัฐบาลโชกุนได้เคยทำข้อตกลงไว้

กลุ่มผู้นำเมจิ หรือกลุ่มที่ริเริ่มการปฏิรูปที่รู้จักกันว่าซัทโจอิโตะ เป็นชาวมุโระระดับกลาง มีพื้นฐานและสถานภาพทางสังคมไม่แตกต่างกัน ทำให้ความคิดและอุดมการณ์ในการปกครองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมาก การทำงานร่วมมือกันที่มีประสิทธิภาพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทำให้ได้รับการยอมรับว่าเป็นพวกนักปฏิวัติมากกว่านักอุดมคติ การต่อเนื่องในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านอุตสาหกรรม การเมือง และสังคมนรูปแบบใหม่จึงสำเร็จได้อย่างรวดเร็วภายในเวลาไม่กี่ทศวรรษ

การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง

สิ่งที่กลุ่มผู้นำเมจิมองเห็นว่าเป็นปัญหาในการพัฒนาประเทศในระยะแรกคือ อำนาจของขุนนางศักดินา แม้โชกุนจะถวายพระราชอำนาจคือแก่องค์พระมหากิจจักรพรรดิแล้วก็ตาม แต่อำนาจของตระกูลขุนนางเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในประเทศญี่ปุ่นมาอย่างยาวนาน ดังนั้นสิ่งที่ผู้นำเมจิต้องทำก็คือ การให้ขุนนางเหล่านั้นต้องมอบอำนาจการปกครองและอำนาจทางเศรษฐกิจของตน เพื่อสร้างเอกภาพและอำนาจแห่งรัฐ โดยซัทโจอิโตะได้ทำตนเป็นตัวอย่างด้วยการถวายแคว้นของตน คือ ซัทสึมะ โชชู โทสะ และฮิเซ็น คืนต่อองค์จักรพรรดิ จากนั้นขุนนางก็ยินยอมถวายคืนจนหมดในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1869 ต่อมาในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1869 มีการประกาศยกเลิกแคว้น ยุบกองทัพแคว้น ยุติศาลส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น นับเป็นการปิดท้ายอำนาจของเหล่าขุนนางและไคเมียว และในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1871 มีการประกาศยกเลิกระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ และ

ประกาศจัดแบ่งพื้นที่การปกครองใหม่ให้เป็นแบบจังหวัดแทน นอกจากนี้ชาмуไรยังสามารถประกอบอาชีพอื่นๆ ได้ก็ได้ ทำให้ภาวะที่รัฐบาลต้องคอยเลี้ยงดูชาмуไรก็เบาลงไปด้วย อีกด้านหนึ่งยังช่วยให้เกิดแรงงานที่มีคุณค่า และความรู้ช่วยพัฒนาประเทศได้อย่างรวดเร็ว ชนชั้นสังคมก็ถูกจัดลำดับใหม่ด้วยเช่นเดียวกันเพื่อให้เกิดความสำนึกในเอกภาพมากขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชนชั้นขุนนาง (Peerage) ประกอบด้วยขุนนางในราชสำนัก เจ้าขุนนาง และชาмуไรระดับสูง ต่อมาคือ ชนชั้นผู้ดี (Gentry) คือบรรดาชาмуไร และชนชั้นสามัญ (Commoners)

นอกจากนี้ยังมีประกาศพระราชบัญญัติทหาร ส่งผลให้นักบรหมดสิทธิ์ครอบครองอาวุธเพียงกลุ่มเดียว อีกต่อไป จนกระทั่งใน ค.ศ. 1873 มีการจัดระบบภาษีที่ดินใหม่เป็นเงินสด และมอบกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินให้แก่ประชาชน และสามารถค้าขายที่ดินได้อย่างเสรี และใน ค.ศ. 1876 มีการประกาศห้ามชาмуไรคาดดาบประจำกาย อภิสสิทธิ์ต่างๆที่เคยเป็นของชนชั้นนักรบก็ถูกยุทลง มีการจัดฐานะชนชั้นของชนในสังคม โดยประกาศให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ทั้งในการประกอบอาชีพ การมีนามสกุล และการโยกย้ายที่อยู่ได้อย่างอิสระของชนชั้นฆวานากรรมาชีพ ซึ่งถือเป็นการปิดฉากระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ที่ดำเนินมา 250 ปีอย่างเสร็จสมบูรณ์

ส่วนเหตุการณ์ภายในประเทศก็ยังคงมีความขัดแย้งทางการเมืองอยู่เป็นระยะๆ โดยบรรดาชาмуไรต่างออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลตอบโต้การเข้ามารุกรานของชาวต่างชาติ โดยมีเป้าหมายว่าขอให้แก้ไขสนธิสัญญาในประเด็นสิทธิภาพนอกอาณาเขตที่ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายเสียเปรียบ และยังเสนอให้ญี่ปุ่นแสดงอำนาจโดยการขยายดินแดนเข้าครอบครองเกาหลี แต่ก็ถูกปฏิเสธไป เพราะกลุ่มผู้นำเล็งเห็นว่าในขณะนี้ญี่ปุ่นควรต้องพัฒนาประเทศให้มั่นคงและสร้างชาติให้เข้มแข็งก่อน ประกอบกับชาติตะวันตกยื่นข้อบังคับกลับมาว่า ญี่ปุ่นจะต้องมีระบบนิติรัฐที่ดีเสียก่อน กล่าวคือ ระบบประมวลกฎหมายในการปกครองที่สามารถตรวจสอบผู้ใช้อำนาจได้ถึงจะยอมแก้ไขสนธิสัญญา

ในที่สุดญี่ปุ่นก็ตระหนักได้ว่าการที่จะปกป้องประเทศจากภัยคุกคามตะวันตกได้นั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆควบคู่ไปกับการรักษาขนบธรรมเนียมอันดั้งเดิมของตน โดยการปฏิรูปประเทศให้เท่าเทียมเสมอภาคกับชาติตะวันตกจะนำไปสู่การยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า พัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและการทหาร (fukoku kyohei - wealth and strength) เพื่อบรรลุอุดมการณ์ดังกล่าวจักรพรรดิเมจิจึงทรงประกาศใช้ คำปฏิญาณกฎบัตร 5 มาตรา มีเนื้อความดังต่อไปนี้ (ศิริพร ดาบเพชร, 2556, 93)

1. ต้องตั้งสภาบริหารราชการขึ้นทั่วประเทศและใช้หลักประชาธิปไตย
2. คนทุกชนชั้นจะร่วมมือกันในการบริหารประเทศ
3. ประชาชนทุกคนจะได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน
4. การปฏิบัติที่ล้ำสมัยไร้เหตุผลจะถูกละเลิก การกระทำทุกอย่างต้องเป็นไปตามหลักของกฎหมาย
5. จะต้องแสวงหาความรู้จากทั่วโลก เพื่อสร้างรากฐานการปกครองของจักรพรรดิให้เข้มแข็งมั่นคง

โดยในมาตราที่ 3-5 แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการปฏิรูปประเทศของรัฐบาลใหม่ ซึ่งแรกเริ่มใน ค.ศ. 1868-1869 มีการจัดตั้งสภาแห่งรัฐ (Council of State) เป็นองค์การปกครองสูงสุดแทนที่สภาแห่งจักรพรรดิ (Imperial Council) ต่อมาใน ค.ศ. 1871-1885 มีการจัดตั้งกระทรวงต่างๆขึ้นแทนที่สภาแห่งรัฐ แบ่งออกเป็น กระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงโยธาธิการ และกระทรวงกิจการภายในประเทศ โดยมีนายกรัฐมนตรีที่เป็นผู้นำคณะรัฐมนตรีตามแบบยุโรป แต่คณะรัฐมนตรีที่หน้าทีรับผิดชอบต้ององค์จักรพรรดิไม่ใช่ต่อรัฐสภา และการคัดเลือกตำแหน่งหน้าที่ข้าราชการได้ใช้ความสัมพันธส่วนบุคคลภายในแคว้นซัทโจอิโท จะเห็นได้ว่าถึงแม้การเมืองภายในประเทศเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างให้

เป็นประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก แต่นายกรัฐมนตรีและผู้มีอำนาจในการบริหารล้วนมาจากการแต่งตั้งทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังเกิดชนชั้นใหม่ในสังคม นั่นคือ ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางแบบใหม่ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการที่รัฐบาลมีนโยบายมุ่งพัฒนาประเทศแบบตะวันตก ทั้งทางด้านอุตสาหกรรมและการเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาลงทุนในกิจการ เช่น อุตสาหกรรมการทอผ้า อุตสาหกรรมหนัก เป็นต้น เกิดการแข่งขันและมีเสรีภาพทางการค้าที่สูงขึ้น โดยชนชั้นกลางแบบใหม่นี้จะแตกต่างจากสมัยโทกุงาวะที่มีเพียงแค่พ่อค้าแต่หมายถึง ข้าราชการ ผู้บริหารของบริษัท นักหนังสือพิมพ์ ครู และผู้ประกอบการอาชีพ โดยบุคคลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความรู้แบบตะวันตกอย่างกว้างขวาง และจะขึ้นมามีบทบาทในสังคมในประมาณทศวรรษ 1870 - 1880 ซึ่งเป็นช่วงที่ระบบการศึกษาถูกใช้เป็นที่ขับเคลื่อนสังคม

ในที่สุดความพยายามของผู้นำเมจิในการสร้างชาติสมัยใหม่เพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากตะวันตกก็ประสบความสำเร็จ ชาติตะวันตกทยอยยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ความสำเร็จนี้นำไปสู่การพยายามขยายจักรวรรดิญี่ปุ่น เช่น ในประเทศจีน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างบรรยากาศชาตินิยมไปในตัว เพราะสังคมญี่ปุ่นเชื่อมั่นว่าตนเองมีศักยภาพกว่าประเทศเอเชียอื่นๆแล้ว โดยแนวคิดนี้ถูกหล่อหลอมมาในลักษณะความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การปฏิรูปการศึกษาที่นำไปสู่จุดเริ่มต้นระบอบประชาธิปไตย

การปฏิรูปในยุคสมัยเมจิไม่เพียงแต่ส่งผลในระบบการเมือง แต่ยังส่งผลถึงระบบชีวิตความเป็นอยู่ และการศึกษาอีกด้วย ซึ่งในสมัยโทกุงาวะญี่ปุ่นมีการศึกษาอยู่ 2 รูปแบบคือ แบบขงจื้อ และการศึกษาฮอลันดา แต่ในยุคเมจิการศึกษาเปลี่ยนเป็นแบบตะวันตก ใน ค.ศ. 1872 บรรดาผู้นำเมจิได้ตระหนักถึงการศึกษว่าเป็นรากฐานสำคัญของอำนาจชาติตะวันตก จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษา ส่งผลให้ประชาชนทุกคนทุกเพศสภาพมีสิทธิในการเข้ารับการศึกษาอย่างเท่าเทียม โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณเป็น และเรียนรู้เทคโนโลยีตะวันตก ใน ค.ศ. 1871 มีการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการเพื่อทำหน้าที่ในการพัฒนาการเรียนการสอน มีการกำหนดการศึกษาภาคบังคับ จัดตั้งโรงเรียน 50,000 แห่ง และส่งนักเรียนไปศึกษาที่ต่างประเทศ ได้แก่ ฮอลันดา เยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส รวมถึงซาμουไรจำนวนหนึ่งก็มีการแอบออกไปศึกษาที่ต่างประเทศด้วยเช่นเดียวกัน บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นรับรูปแบบการศึกษามาจากประเทศตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จนเกิดอิทธิพลทางความคิดแบบตะวันตก ได้แก่ ลัทธิปัจเจกชน (Individualism) สิทธิเสรีภาพของประชาชน และลัทธิอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) และมีการรับเอาหนังสือปรัชญาการเมืองมาแปลเป็นภาษาญี่ปุ่น อย่างงานของ Emanuel Kant, Jean Jacques Rousseau, John Stuart Mill ซึ่งงานของนักปรัชญาเหล่านี้มีส่วนกระตุ้นความคิดในเรื่องการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมกันในสังคม หรือ “ญี่ปุ่นใหม่ (the new Japan)” คือ การปกป้องสิทธิของตนเองอยู่ด้วย และนำไปสู่การเรียกร้องประชาธิปไตย จึงจะเห็นได้ว่าช่วงเวลาต่อมา มีการก่อตัวของกลุ่มต่อต้านรัฐบาลทั้งกลุ่มสตรีนิยม (feminists) พวกสังคมนิยม (socialists) ไปจนถึงพวกคอมมิวนิสต์ (communists) (ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, 2560, 57)

จนในทศวรรษ 1880 รัฐบาลลดทอนเสรีภาพทางการศึกษาโดยการใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือส่งเสริมอุดมการณ์ชาตินิยมและมุ่งสอนให้นักเรียนจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิตามแนวคิดขงจื้อและลัทธิชาตินิยม โดยมีจักรพรรดิเป็นศูนย์รวมเพื่อสร้างพลเมืองที่มีความจงรักภักดีต่อระบบปกครอง และรัฐเป็นผู้เขียนและตีพิมพ์ตำราเรียนทั้งหมด โดยระบุให้นักเรียนเชื่อฟังอย่างไม่มีเงื่อนไข จะเห็นได้ว่าการศึกษาไม่ได้มีไว้เพื่อพัฒนาประชาชนอีกแล้ว แต่เป็นการรับใช้รัฐแทน ซึ่งระบบดังกล่าวนี้จะเห็นได้ในคริสต์ทศวรรษที่ 20 (ศิริพร ดาบเพชร, 2556, หน้า 63) เมื่อญี่ปุ่นประสบความสำเร็จทางการพัฒนาเศรษฐกิจ และการทหาร และ

เข้าสู่ลัทธิทหารนิยม โดยในภาพรวมกระบวนการปฏิรูปนี้ส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทางการเมืองและสังคม เพราะเมื่อมีพื้นฐานและแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน รัฐบาลจึงทำงานง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งการศึกษาก่อให้เกิดประชากรที่มีความรู้ ความคิด เป็นพลเมืองที่มีทักษะและคุณภาพ

การปฏิรูปการเมืองการปกครอง

การปฏิรูปเมจิไม่ได้มาจากขบวนการภาคประชาชน (popular movement) หรือการปฏิวัติจากข้างล่าง (revolution from below) จึงกล่าวได้ว่า หลังจากการปฏิวัติสำเร็จ อำนาจการปกครองก็ยังคงอยู่กับคนกลุ่มน้อย ซึ่งปกครองแทนในนามขององค์จักรพรรดิเมจิ (Emperor Meiji) ซึ่งมีพระชันษาเพียง 16 ปีในขณะนั้น โดยกลุ่มดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันว่า “กลุ่มคณาธิปไตยเมจิ” (the Meiji oligarchs) และบางคนยังได้ขึ้นเป็นที่ปรึกษาขององค์จักรพรรดิ (Genro) ดังนั้นจึงเรียกได้ว่าอำนาจทั้งหมดในการปกครองยังจำกัดอยู่กับชนชั้นบนบางส่วน

โดยหลังจากการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางสำเร็จแล้ว จึงมีการจัดรูปแบบการปกครองโดยแบ่งออกเป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

การปกครองส่วนกลาง แยกอำนาจบริหารส่วนกลางออกเป็น 3 สภา คือ 1. สภากลาง เป็นองค์การบริหารสูงสุดของรัฐ มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการทุกอย่างของรัฐ 2. สภาขวา เป็นองค์การบริหารหน่วยย่อยของสภากลาง โดยพวกซามูไรซึ่งเป็นที่ปรึกษาของสภากลาง จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้ากระทรวงต่างๆ ของสภาขวา ทำให้ซามูไรเหล่านี้เป็นทั้งผู้กำหนดนโยบายและควบคุมการบริหาร 3. สภาซ้าย มีหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติไม่มีอิสระในการดำเนินการใดๆ เพราะเป็นเพียงแค่ว่าที่ปรึกษาของสภากลางเท่านั้น

ต่อมาใน ค.ศ. 1875 สภาทั้ง 2 ถูกยกเลิก เหลือเพียงแต่สภาที่ปรึกษาเท่านั้น โดยมีการจัดตั้งสภาบริหาร วุฒิสภา (Genro) และสภาตรวจสอบ เพื่อเป็นการประนีประนอมระหว่างกลุ่มคณาธิปไตยเมจิ ที่ซึ่งมีบทบาทในการบริหารประเทศในช่วงแรกของสมัยเมจิ กับผู้ที่ต้องการจัดตั้งสภาผู้แทนราษฎรตามหลักการประชาธิปไตย จนใน ค.ศ. 1885 รัฐบาลได้ทำการปฏิรูปการเมืองที่สำคัญอีกครั้ง คือ จัดตั้งรัฐมนตรี มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าของรัฐบาล ซึ่งนอกจากจะทำให้องค์การบริหารของญี่ปุ่นมีรูปแบบตามอย่างตะวันตกแล้ว ยังทำให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจที่มั่นคงมากขึ้น และยังเป็นการเตรียมรับการปกครองในรูปแบบรัฐธรรมนูญอีกด้วย

การปกครองส่วนภูมิภาคหลังจากยกเลิกระบบแคว้นแล้ว ก็มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 72 จังหวัด แบ่งหน่วยเป็น อำเภอ เขต ตลาด และหมู่บ้าน จนใน ค.ศ. 1889 ได้ปรับปรุงการแบ่งเขตจังหวัดใหม่ คงเหลือ 45 จังหวัด

การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

แม้จะมีการตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นมา แต่การปกครองยังคงเป็นรูปแบบเดิม คือ อำนาจทางการเมืองในสภาต่างๆ ยังคงเป็นของราชสำนัก ขุนนาง และตัวแทนไต่เมียว ต่อมาเริ่มมีกระแสเรียกร้องสิทธิพลเมืองและเรียกร้องให้มีรัฐสภาที่เป็นตัวแทนของประชาชนที่มาจาก การเลือกตั้ง และเริ่มมีการเผยแพร่แนวคิดทางการเมืองต่างๆ ทั้งอนุรักษนิยม หัวก้าวหน้า เสรีนิยม และกลุ่มต่อต้านคณาธิปไตยที่ผูกขาดอำนาจ

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1874 กลุ่มชนชั้นผู้นำส่วนหนึ่งจากแคว้นโทสะได้จัดตั้งกลุ่มการเมืองร่วมกับนักศึกษาหัวก้าวหน้าขึ้น มีชื่อว่า สาธารณพรรคของผู้รักชาติ เพื่อกระตุ้นให้รัฐบาลจัดตั้งสภาผู้แทนราษฎร และยื่นข้อเสนอให้รัฐบาลยกเลิกอำนาจเผด็จการ โดยในที่แรกเสนอให้มีการเลือกตั้งที่ต้องมีข้อจำกัดเรื่องคุณสมบัติ

แต่ก็ถูกคัดค้านจากผู้เชี่ยวชาญการเมืองที่ให้เหตุผลว่าในขณะที่ญี่ปุ่นยังไม่พร้อมจะใช้ระบบแบบสภา ประกอบกับประชาชนยังไม่มี ความสนใจในเรื่องการเมือง ข้อเรียกร้องนี้จึงตกไป ต่อมา มีการจัดตั้งสมาคมเพื่ออิสรภาพ โดยการรวบรวมชาวมุโระที่มีนโยบายเรียกร้องให้จัดตั้งสภาแห่งชาติส่วนท้องถิ่นและเรียกร้องสิทธิทางการเมือง สิทธิส่วนบุคคล และการช่วยเหลือเศรษฐกิจแก่ชาวมุโระ จุดประสงค์เพื่อกู้ฐานะทางเศรษฐกิจของทหาร และ ต่อมาประสบความสำเร็จอย่างมากนับเป็นขบวนการทางการเมืองเพื่อสร้างสภาประชาธิปไตย ความตื่นตัว เรื่องประชาธิปไตยนี้ได้แพร่ขยายไปเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะนักรบหนังสือพิมพ์ มีการตีพิมพ์สนับสนุนกลุ่ม ประชาธิปไตย เช่นเดียวกับรัฐบาลอื่นๆ ในยุคสมัยเมจิที่ไม่ต้องการให้มีกระบอกเสียงของประชาชนจึงออก มาตราการกำหนดโทษผู้เสนอข่าวที่โจมตีการใช้อำนาจของรัฐบาล ใน ค.ศ. 1875 ทำให้เกิดการต่อสู้ระหว่าง หนังสือพิมพ์กับรัฐบาล

จะเห็นได้ว่าใน ค.ศ. 1870 ถึง ค.ศ. 1880 มีขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยเกิดขึ้นหลายกลุ่ม เนื่องจากความตื่นตัวที่เป็นผลมาจากการได้รับการศึกษา หลังจากเหตุการณ์กบฏซัตสึมะ (Satsuma Clan) ใน ค.ศ. 1877 กลุ่มผู้เรียกร้องทางการเมืองก็ยิ่งมีความแข็งแรงแกร่งขึ้น มีการรวมตัวกันระหว่างสมาคมของผู้รักชาติ กลุ่มชาวมุโระที่ต่อต้านรัฐบาล กลุ่มนักรบ และรวมไปถึงชาวนาที่ประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยมีอิตางากิ ไทสุเกะ (Itagaki Taisuke) เป็นแกนนำการเคลื่อนไหวครั้งนี้ แม้จะมีการปราบปรามถึงสิทธิการออกเสียงนี้จาก รัฐบาล ทั้งการออกกฎหมายการศึกษาใน ค.ศ. 1880 ที่มีข้อจำกัดสิทธิการชุมนุมในที่สาธารณะเว้นแต่ได้รับอนุญาต จากทางราชการ ห้ามรวมตัวกันทางการเมือง ห้ามครู นักเรียน นักศึกษา ทหารเข้าร่วมกลุ่มทางการเมือง และ กลุ่มองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองโดยเฉพาะกลุ่มทหารจะถูกจับตามองเป็นพิเศษ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 84) นอกจากนี้ยังมีการสั่งปิดโรงพิมพ์ หรือแม้แต่การจับกุมแกนนำ แต่การขับเคี่ยวสังคมของกลุ่มคนเหล่านี้ ก็ยังดำเนินต่อไปและยิ่งรุนแรงมากขึ้น สังคมญี่ปุ่นเกิดการแสดงความคิดเห็นถกเถียง กันในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ถึงการร่างรัฐธรรมนูญในการปกครองประเทศ

จากข้อเรียกร้องให้มีการร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบกับใน ค.ศ. 1881 ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง เนื่องจากความไม่โปร่งใสของรัฐบาลในการขายโอนกิจการอุตสาหกรรมบางชนิดให้กับบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง ในฮอกไกโดซึ่งมีคนในรัฐบาลถือหุ้นอยู่ในราคาที่ต่ำกว่าปกติ และรัฐมนตรีการคลังถูกไล่ออกเพราะคัดค้าน นโยบายโอนกิจการดังกล่าว ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงยิ่งขึ้นไป อีก เห็นดังนั้นจักรพรรดิจึงมีพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ. 1881 ว่าจะพระราชทานกฎหมาย รัฐธรรมนูญแก่ประชาชนและจัดตั้งรัฐสภาแห่งชาติขึ้นภายใน ค.ศ. 1890 แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มการเมืองยังคง เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น ยกตัวอย่างพรรคที่สำคัญได้แก่ พรรคเสรีนิยม (จิยูโต - Jiyuto Party) พรรคปฏิรูปรัฐธรรมนูญ (ริกเคน ไคชินโตะ - Rikken Kaishinto Party) และพรรคราช รัฐธรรมนูญ (ริกเคน ไทเซิตะ - Rikken Taiseito Party) โดยพรรคนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านสองพรรคแรก สมาชิกของพรรคมีความใกล้ชิดกับรัฐบาลจนกล่าวได้ว่ารัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งเอง และไม่เป็นที่นิยมของ ประชาชน นอกจากนี้ยังมีการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองอีกหลายพรรค แต่ก็ถูกยุบไปใน ค.ศ. 1884 เนื่องจาก รัฐบาลเข้ามาควบคุมและแทรกแซงจนทำให้พรรคจิยูโตและพรรคริกเคนไคชินโตะเกิดความขัดแย้งกันเอง ทำให้ไม่สามารถร่วมมือกันต่อต้านรัฐบาลได้และประชาชนต่างเสื่อมศรัทธากับทั้งสองพรรค

แม้ว่าจะเกิดความล้มเหลวกันในกลุ่มต่อต้านรัฐบาล แต่ข้อดีคือทำให้ประชาชนได้เรียนรู้การ ดำเนินการทางการเมืองทั้งการเรียกร้องสิทธิและการต่อต้านในรูปแบบประชาธิปไตย ส่วนผู้นำพรรคก็ได้เรียนรู้ ถึงข้อบกพร่องในการดำเนินงาน ทำให้ต่อมาใน ค.ศ. 1889 จึงมีการฟื้นฟูระบบพรรคการเมืองใหม่ขึ้นและกลับ เข้ามามีบทบาทอีกครั้ง

การดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญเริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1882 โดยรัฐบาลส่งคณะกรรมการไปศึกษาเกี่ยวกับระบบรัฐบาลของประเทศต่างๆในยุโรป ซึ่งให้ถือ “หลักการของประเทศญี่ปุ่นสมัยก่อตั้งประเทศขึ้น โดยพิจารณากฎหมายประเทศต่างๆประกอบ” โดยศึกษารัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 3 ของฝรั่งเศสที่ปารีส รัฐธรรมนูญปรัสเซีย ของเยอรมัน ณ กรุงเบอร์ลิน และเห็นว่ารัฐธรรมนูญของเยอรมันเหมาะสมกับประเทศญี่ปุ่นที่สุด ซึ่งเน้นอำนาจสูงสุดของจักรพรรดิ เพราะเขาไม่ต้องการให้มีสถาบันใดๆที่จะเป็นปากเสียงของประชาชน กล่าวคือเขาต้องการให้รักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจของมหาจักรพรรดิ จากนั้นหลังจากที่เขากลับมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1883 เริ่มมีการร่างรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดโครงสร้างรัฐธรรมนูญโดยให้ถือตามแบบรัฐธรรมนูญปรัสเซียแต่คงไว้ด้วยขนบธรรมเนียมญี่ปุ่น และจัดตั้งสำนักงานร่างรัฐธรรมนูญขึ้นสังกัดกระทรวงสำนักพระราชวัง ทั้งที่แท้จริงแล้วควรจะเป็นหน้าที่โดยตรงของวุฒิสภา (เกนโรอิน) และอิตะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการสำนักพระราชวังและเป็นประธานสำนักร่างรัฐธรรมนูญ การดำเนินงานเช่นแสดงถึงความต้องการที่จะไม่เปิดเผยต่อสาธารณชน และมีการคาดเดาว่าจักรพรรดิอาจเป็นผู้ควบคุมการร่างด้วยพระองค์เอง

ซึ่งการดำเนินการร่างนี้เต็มไปด้วยข้อเรียกร้องของฝ่ายค้านที่เรียกร้องให้รัฐบาลเปิดเสรีภาพในการประชุมร่วม ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวชุมนุม จนรัฐบาลต้องออกกฎหมายรักษาความสงบ ที่ว่าด้วยการห้ามจัดตั้งสมาคมลับและห้ามการชุมนุมมั่วสุมใดๆ จนกระทั่งการร่างรัฐธรรมนูญได้เสร็จสิ้นลงเมื่อเดือนมกราคม 1889 และประกาศใช้ ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ปีเดียวกัน ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลกตะวันออก และเน้นย้ำว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มาด้วยการที่จักรพรรดิพระราชทานให้ประชาชนเป็นของขวัญ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 91)

รัฐธรรมนูญเมจิ

รัฐธรรมนูญเมจิมี 76 มาตรา แบ่งออกเป็น 7 หมวดใหญ่ มีส่วนที่เป็นข้อบังคับเดิมอยู่เพียง 3 มาตรา นอกนั้นเป็นการเลียนแบบรัฐธรรมนูญเยอรมนีและของประเทศอื่นๆอีก 9 มาตรา (เรื่องเดียวกัน, หน้า 91) ถึงแม้จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แต่กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญเมจิเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้อำนาจเผด็จการที่สุดในโลกฉบับหนึ่ง โดยจะยกตัวอย่างสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญเมจิ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยสถาบันจักรพรรดิ (มาตรา 1-17) ถือว่าจักรพรรดิเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ มีสถานะศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ใดล่วงละเมิดไม่ได้ ทรงใช้อำนาจสูงสุดทั้งการปกครองและการทหารผ่านคณะรัฐมนตรีและกองทัพบกและกองทัพเรือ

ส่วนที่ 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง (มาตรา 18-32) เช่นพลเมืองทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมาย หน้าที่ในการต้องเกณฑ์ทหารของชายญี่ปุ่น หน้าที่ในการเสียภาษี สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน การนับถือศาสนา และแสดงความคิดเห็นภายใต้กฎหมาย สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของพลเมืองเปลี่ยนแปลงได้หากประเทศเข้าสู่ภาวะสงครามหรืออยู่ในภาวะฉุกเฉิน

ส่วนที่ 3 ว่าด้วยสภา (เรียกว่าสภาไดเอท) (มาตรา 33-54) กำหนดให้มี 2 สภาคือสภาขุนนาง (House of peer) และสภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives) สภาขุนนางประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นเชื้อพระวงศ์และผู้ที่ยังจักรพรรดิแต่งตั้ง สภาขุนนางเป็นตำแหน่งถาวร สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจการปกครองของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิยับยั้งกฎหมายที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอมาน ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนตามกฎหมายการเลือกตั้ง

ส่วนที่ 4 ว่าด้วยคณะรัฐมนตรีและสภาองคมนตรี (มาตรา 55-56) เป็นสภการบริหารของรัฐ ประกอบด้วยคณะรัฐมนตรี และสภาองคมนตรี มีหน้าที่ถวายคำแนะนำในการบริหารประเทศต่อ

จักรพรรดิโดยตรงและรับผิดชอบในด้านปฏิบัติ และเป็นผู้ลงนามรับรองกฎหมายทั้งหมดของแผ่นดิน สภาองมนตรีเป็นผู้ตัดสินและกำหนดนโยบายที่สำคัญของรัฐ และเป็นที่ปรึกษาขององค์จักรพรรดิ

ส่วนที่ 5 ว่าด้วยศาลยุติธรรม (มาตรา 57-61) ศาลเป็นผู้รับผิดชอบต่อขบวนการยุติธรรม ผู้พิพากษามาจากการแต่งตั้งตามคุณสมบัติ และมีอำนาจอิสระในการพิพากษาคดี

ส่วนที่ 6 ว่าด้วยการคลัง (มาตรา 62-72) สภาไดเอเทมีอำนาจหน้าที่ในการผ่านงบประมาณ กำหนดระบบภาษี แต่ไม่รวมการใช้จ่ายของสำนักพระราชวัง

ส่วนที่ 7 ว่าด้วยกฎหมายเพิ่มเติม (มาตรา 73-76) การเพิ่มเติมกฎหมายรัฐธรรมนูญทำได้เมื่อมีความจำเป็น โดยต้องได้คะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภา และการแก้ไขกฎหมายระเบียบเป็นอำนาจจักรพรรดิ กฎหมายหรือข้อบังคับใดๆจะขัดต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 93)

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญให้อำนาจสูงสุดแก่จักรพรรดิ และมีการกำหนดสถานะศักดิ์สิทธิ์ของจักรพรรดิไว้ด้วย กองทัพทหารของรัฐจะไม่ถูกควบคุมโดยสภาไดเอเท แสดงให้เห็นว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่สนับสนุนให้ผู้บริหารใช้อำนาจอย่างเผด็จการ สามารถใช้อำนาจได้ตามใจชอบ เพราะอำนาจอธิปไตยเป็นของ มหาจักรพรรดิ ไม่ใช่ของประชาชน การเปลี่ยนแปลงจะกระทำไม่ได้ ถ้าไม่ใช่พระราชดำริของมหาจักรพรรดิ ซึ่งพระองค์ไม่ได้ใช้เองแต่มอบให้ผู้นำในฝ่ายบริหารเป็นผู้ใช้แทน และรวมไปถึงการจำกัดสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งว่าต้องเป็นเพศชายที่เสียภาษีให้รัฐจำนวน 15 เยนขึ้นไป เมื่อการประกาศใช้เสร็จสิ้น ต่อมาใน ค.ศ. 1890 ก็ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร โดยประชาชนเป็นผู้ถือสิทธิออกเสียง

จึงอาจกล่าวได้ว่าจุดประสงค์ของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ไม่ได้มีเป้าหมายหลักเพื่อประชาธิปไตย แต่เพื่อสร้างรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีจักรพรรดิเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ และแสดงให้เห็นชาติตะวันตกเห็นว่าญี่ปุ่นรัฐธรรมนูญในการปกครอง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเรียกร้องแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และเพื่อใช้สร้างความเท่าเทียมทางการเมือง ต่อมาใน ค.ศ. 1899 อังกฤษก็ได้ยกเลิกสนธิสัญญาสิทธิภาพนอกอาณาเขต นับเป็นความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยขึ้น จนญี่ปุ่นสามารถกลายเป็นประเทศมหาอำนาจได้

สภาพการเมืองที่มีผลต่อลัทธิทหารนิยม

จากการที่ญี่ปุ่นเปิดรับชาติตะวันตก และพยายามพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก เพื่อยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและทำให้ประเทศปลอดภัยจากการรุกรานของต่างชาติจนประสบผลสำเร็จ ทำให้การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมมีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ญี่ปุ่นจึงต้องการแสวงหาวัตถุดิบและตลาดที่นอกเหนือจากในประเทศ ประกอบกับด้วยความต้องการแสดงถึงศักดิ์ศรีว่าตนทัดเทียมกับชาติตะวันตกด้วยแล้ว ญี่ปุ่นจึงเริ่มแสวงหาอาณานิคม โดยการขยายบทบาทนำไปสู่การสร้างจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นเริ่มตั้งแต่ ค.ศ.1874

- ปัญหาหมู่เกาะริวกิวและไต้หวัน ค.ศ.1874 ญี่ปุ่นใช้กำลังกับไต้หวัน และบีบบังคับให้จีนยอมรับว่าริวกิวอยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง และต่อมาก็ใช้สิทธิทางกฎหมายผนวกหมู่เกาะริวกิวเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดโอกินาวา
- การบังคับประเทศเกาหลีให้เปิดประเทศ ค.ศ. 1872-1873 ญี่ปุ่นส่งทูตไปเจรจากับเกาหลีเพื่อขอให้ความสัมพันธ์กับตนเช่นเดียวกับจีน แต่ถูกปฏิเสธ จากนั้นจึงส่งกองเรือแล่นไปตามแนวชายฝั่งของเกาหลี จีนที่หวาดกลัวญี่ปุ่นอยู่เห็นดังนั้นจึงแจ้งให้เกาหลียอมรับข้อเสนอของคณะทูตญี่ปุ่น เกิดสนธิสัญญาคังฮวา (Treaty of Kangwa, 1876) ที่ระบุว่าเกาหลีจะเปิดเมืองท่า 2 แห่งให้ญี่ปุ่น

และสามารถมีสิทธิได้เต็มทั่วไปถึงสิทธิภาพนอกอาณาเขตด้วย ทำให้เกาหลีได้รับการรับรองว่าเป็นรัฐเอกราชมีอำนาจอธิปไตย โดยมีนัยยะถึงการที่ญี่ปุ่นปฏิเสธอำนาจเงินเหนือเกาหลี

จากการประสบความสำเร็จที่สามารถขยายอำนาจไปดินแดนใกล้เคียงได้แล้ว และการต้องการเกาหลีเป็นอาณานิคมทำให้ญี่ปุ่นมีนโยบายเชิงรุกมากขึ้นจนนำไปสู่การทำสงครามกับจีนใน ค.ศ.1894-1895 และการทำสงครามกับรัสเซียใน ค.ศ.1904-1905 และได้รับชัยชนะเหนือทั้งสองชาติ และการที่อังกฤษร่วมทำสนธิสัญญาพันธมิตรด้วยใน ค.ศ.1902 ได้แสดงถึงการยอมรับว่าญี่ปุ่นมีความทัดเทียมกับชาติตะวันตก ส่งผลให้สถานะความเป็นชาติมหาอำนาจของญี่ปุ่นชัดเจนมากขึ้น

ความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยที่นำไปสู่ลัทธิทหารนิยม

การได้ชัยชนะในการทำสงครามของญี่ปุ่นทำให้กองทัพทหารมีอำนาจมากขึ้น ส่งผลให้เกิดลัทธิทหารนิยมและชาตินิยมอย่างสุดโต่งในเวลาต่อมา ซึ่งรัฐยังใช้เป็นเครื่องมือกล่อมเกล้าทางการเมืองอีกด้วย ผนวกกับกองทัพทหารก็ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทั้งในด้านการปฏิรูปการศึกษาที่มีการนำเอาระบบฝึกทหารมาใช้ในโรงเรียน ยิ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลัทธิทหารนิยมเฟื่องฟูแผ่ขยายไปในวงกว้างในช่วงทศวรรษ 1930

หลังจากจักรพรรดิเมจิสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม ค.ศ.1912 นับเป็นสิ้นสุดสมัยเมจิ จักรพรรดิโยชิฮิโตะ หรือจักรพรรดิไทโช (Emperor Taisho, 1912-1926) ขึ้นครองราชย์แทน แต่ด้วยพระองค์มีพระพลานามัยไม่สมบูรณ์ จึงแต่งตั้งเจ้าชายฮิโรฮิโตะ (Emperor Hirohito) องค์รัชทายาทขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งแต่ ค.ศ.1912 เป็นต้นมา

ระบอบประชาธิปไตยมีการพัฒนามากในสมัยนี้ เกิดการกระจายอำนาจไปสู่ข้าราชการ กองทัพบก และพรรคการเมือง ประชาชนเริ่มเข้าใจการปกครองระบบรัฐสภาและรัฐธรรมนูญ ทำให้พรรคการเมืองกลายเป็นสถาบันที่มีบทบาทมากขึ้น จนเรียกว่าระบอบประชาธิปไตยสมัยไทโช (Taisho Democracy) โดยมีสองพรรคที่สำคัญผลักดันจัดตั้งรัฐบาล คือ เซียวกุ (Seiyukai) และโดชิไก (Doshikai)

แม้ระบอบประชาธิปไตยจะพัฒนามากแต่ก็ยังคงเกิดความแตกแยกกันภายใน ทั้งนโยบายและบทบาททางการเมืองของรัฐบาลพลเรือน ความสัมพันธ์ของนักการเมืองกับกลุ่มธุรกิจ นักการเมืองไม่รับรู้ปัญหาที่แท้จริงของสังคมทำให้ประชาชนรู้สึกไม่ไว้วางใจ และนโยบายต่างประเทศที่รอมชอม รวมไปถึงการเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจเรื้อรังหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้รัฐบาลพลเรือนต้องลดงบประมาณของกองทัพ ยิ่งเป็นสาเหตุทำให้กองทัพทหารไม่พอใจ

การที่รัฐบาลพลเรือนไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจได้ ทั้งเกิดการจลาจลของกรรมกร ทำให้ประชาชนเห็นว่ารัฐบาลพลเรือนอ่อนแอ ประชาชนหมดศรัทธาในระบบพรรค เกิดความรู้สึกต่อต้านรัฐสภา เพราะเห็นว่ารัฐสภาและกลุ่มธุรกิจไซบัตสึมีความใกล้ชิดกัน เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ทำให้แนวคิดประชาธิปไตยเริ่มเสื่อมความนิยมลง ส่วนนโยบายต่างประเทศที่ญี่ปุ่นพยายามใช้นโยบายอยู่ร่วมกันโดยสันติภาพกับนานชาติ ทั้งการยอมอ่อนข้อต่อจีน การไม่ประสบความสำเร็จในการเรียกร้องความเท่าเทียมทางเชื้อชาติกับชาติตะวันตก การครอบครองอาวูธ การขยายกองทัพ ที่ส่งผลให้ญี่ปุ่นสูญเสียผลประโยชน์อย่างมหาศาล ทำให้ประชาชนเริ่มมาศรัทธากองทัพทหาร กลุ่มหัวรุนแรงมองว่าสงครามเป็นสิ่งถูกต้อง ลัทธิทหารขึ้นมาแทนที่ในต้นศตวรรษ 1930

นอกจากปัจจัยข้างต้นแล้ว ความบกพร่องของรัฐธรรมนูญ ที่ยังคงให้ความสำคัญกับค่านิยมแบบเก่า เช่น ความสำคัญของจักรพรรดิ ความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระองค์และชาติ ทั้งด้วยคณะรัฐมนตรีไม่ได้มีอิสระในการบริหาร ตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐสภาซึ่งสามารถเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีได้ตามใจชอบ

สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอในการปกครองของรัฐบาล และการที่รัฐบาลพลเรือนไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำได้ เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยในญี่ปุ่นล้มเหลว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าระบอบประชาธิปไตยไม่ได้เกิดขึ้นจริงในสังคมญี่ปุ่นเลย เป็นเพียงการตั้งชื่อระบอบ แต่ในทางปฏิบัติจริงอำนาจอธิปไตยไม่ได้เป็นของประชาชน จักรพรรดิและกองทัพทหารเป็นกลุ่มผู้ถืออำนาจเหนือรัฐธรรมนูญ กล่าวได้ว่าการปฏิรูปเมจิเป็นเพียงการถ่ายโอนอำนาจจากกลุ่มหนึ่งมายังอีกกลุ่มหนึ่งเท่านั้น และเนื่องจากการที่จักรพรรดิมีสถานะเชิงสัญลักษณ์ของการเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพ และลัทธิทหาร (Militarism) ที่เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการใช้อำนาจทางการเมืองทั้งในด้านการปลุกฝังแนวคิดชาตินิยมผ่านสถาบันจักรพรรดิ ทั้งในการตีพิมพ์โฆษณาชวนเชื่อผ่านหนังสือพิมพ์ และการศึกษาที่ปลุกฝังค่านิยมแบบขงจื้อ ซึ่งการจะปลุกฝังแนวคิดชาตินิยมให้เกิดประสิทธิภาพก็มาพร้อมกับการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม ใครที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐก็จะถูกคุกคามหรือจับกุม ผลจากการกระทำแบบชาตินิยมก่อให้เกิดการสืบสานทางอำนาจและโครงสร้างทาง การเมืองและสังคมรูปแบบหนึ่ง ประกอบกับด้วยการที่รัฐบาลเรื้อนไร้ความสามารถในการปกครองประเทศ ส่งผลให้ลัทธิทหารเฟื่องฟูในเวลาต่อมา และท้ายที่สุดทหารได้ยึดอำนาจทางการเมือง ตั้งตัวเป็นรัฐบาล พรรคทุกพรรคถูกยุบ กล่าวคือญี่ปุ่นในช่วงนี้ตกอยู่ภายใต้การปกครองระบอบเผด็จการโดยทหารอย่างสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

การปฏิวัติเมจิเป็นการปฏิวัติที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก ประเทศญี่ปุ่นได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจใหม่แห่งเอเชีย ยกเลิกสนธิสัญญาไม่เป็นธรรมที่ทำกับประเทศตะวันตกทั้งหมด โดยการปฏิวัติเมจิมีรากฐานการพัฒนามาตั้งแต่ปลายสมัยโทกูงาวะ นโยบายปิดประเทศที่รัฐบาลบากุฟูประกาศใช้ ทำให้ภายในประเทศปราศจากสงคราม แต่ในทางกลับกันการตัดขาดการติดต่อกับชาติอื่นๆ กลับยิ่งทำให้ปัญญาชนพยายามที่จะชวนชวนความรู้วิทยาการใหม่ๆ โดยการลักลอบเรียนรู้วิทยาการตะวันตกจากชาวฮอลันดา ซึ่งเป็นชาติเดียวที่ถูยกกเว้นให้เข้ามาติดต่อกับค้าขายได้อยู่ จนสามารถพัฒนาเทคโนโลยีได้เท่าทัน ส่วนในด้านอุดมการณ์ทางการเมือง นักเคลื่อนไหวญี่ปุ่นก็สามารถนำแนวคิดของตะวันตกมาปรับใช้และผลิตกรอบความคิดทางการเมืองที่ล้ำสมัยในแบบของตนเอง ประกอบกับด้วยสภาพสังคมที่ยังคงเป็นระบบชนชั้นแบบเก่า ปัญหาเศรษฐกิจ การผูกขาดอำนาจ และภัยพิบัติในช่วงปลายสมัยโทกูงาวะ การเข้ามาของชาติตะวันตกที่รัฐบาลไม่สามารถป้องกันประเทศไว้ได้ ทำให้กลุ่มชนชั้นนำที่ต่อต้านรัฐบาลและจงรักภักดีต่อจักรพรรดิไม่พอใจ จึงสบโอกาสที่จะล้มล้างอำนาจรัฐบาล ด้วยเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าการปฏิวัติเมจิไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้น แต่การเข้ามาของอุดมการณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ที่มีอิทธิพลต่อปัญญาชน และการศึกษาระบอบการปกครองที่ค้นพบว่าอำนาจเดิมที่แท้จริงเป็นของจักรพรรดิ จึงเกิดการรวมตัวกันของชนชั้นชามูไร คือกลุ่มซัทโจอิโตะ ได้ทำการปฏิวัติและฟื้นฟูอำนาจขององค์จักรพรรดิขึ้นมาแทน

การปฏิวัติเมจิไม่ได้เกิดจากการลุกฮือของประชาชน (Popular uprising) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวของประชาชน จากการถูกขูดรีด กดขี่ การรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และการจัดตั้งองค์กรต่อต้านโดยประชาชนซึ่งไม่พอใจรัฐบาล ในทางตรงกันข้ามการปฏิวัติเมจิเกิดจากความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำเก่าและกับชนชั้นนำใหม่ ซึ่งท่ามกลางความขัดแย้งนี้ทั้งสองฝ่ายก็ต่างพยายามฉวยใช้อำนาจของประชาชนให้เกิดประโยชน์ต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบากุฟูหรือฝ่ายต่อต้านบากุฟู จึงเรียกได้ว่าการปฏิวัติเมจิเป็นทฤษฎีการปฏิวัติระหว่างฝ่ายรัฐและฝ่ายชนชั้นนำ

โดยรูปแบบการปฏิวัติครั้งใหญ่จะเกิดขึ้นในนาม “ชาติ” แต่ในการเคลื่อนไหวของผู้นำการปฏิวัติเมจิเกิดขึ้นในแง่เพื่อคืนอำนาจแก่จักรพรรดิ จึงกล่าวได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวสถาบันจักรพรรดิคือรูปธรรมของ

ชาติญี่ปุ่น หรืออย่างน้อยก็เป็นส่วนสำคัญของความเป็นชาติของญี่ปุ่น เป็นอุดมการณ์ใหม่ที่ถูกคิดขึ้นมาเพื่อ ถอนรากถอนโคนระบบอำนาจของตระกูลโทกูงาวะ ซึ่งหลอมรวมอุดมการณ์และเป้าหมายที่แตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายเพื่อโค่นล้มโชกุน ขับไล่ต่างชาติ พัฒนาประเทศให้ทัดเทียมตะวันตก สร้างสังคมที่เป็น ธรรม เป็นต้น ไม่ว่าจะเป้าหมายเหล่านี้จะขัดแย้งกันหรือสอดคล้องกันล้วนแต่ต้องอยู่ภายใต้เป้าหมายที่ไม่อาจ เห็นต่างกันได้คือการเชิดชูจักรพรรดิ และคืนอำนาจสูงสุดในการปกครองแก่จักรพรรดิ

แม้จะยังคงไว้ซึ่งอำนาจของจักรพรรดิ แต่ระบบชนชั้นในสังคมก็ถูกยกเลิกไป กล่าวได้ว่าเป็นสิ้นสุด ระบบศักดินาสวามิภักดิ์โดยสมบูรณ์ และจากการมุ่งพัฒนาระบบพื้นฐานในสังคม ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม และการศึกษา ส่งผลให้ในยุคสมัยเมจิเกิดจึงชนชั้นกลาง ปัญญาชน ซึ่งจากความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและความรู้ สมัยใหม่แบบตะวันตก กลุ่มคนเหล่านี้จึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ของตน จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาคือเป็นพื้นฐานที่มั่นคงที่สุดที่ทำให้ญี่ปุ่นพัฒนาประเทศและเป็นจุดเริ่มต้นของ แนวคิดระบอบประชาธิปไตย

การที่ญี่ปุ่นพยายามจะพัฒนาประเทศให้ชาติตะวันตกยอมรับได้ จะต้องมืองค์ประกอบทั้งทางด้าน การทหาร เศรษฐกิจ และกฎหมายในการปกครองประเทศ จึงมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมจิเป็นกฎหมาย สูงสุดของประเทศ แต่ยังคงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดแก่จักรพรรดิ และมีการกำหนดสถานะศักดิ์สิทธิ์ของจักรพรรดิไว้ กองทัพบกทหารมีอำนาจเหนือรัฐบาลและสามารถแทรกแซงการเมืองได้ จะเห็นได้ว่าแม้ญี่ปุ่นจะปฏิวัติประเทศให้ ไปสู่ความก้าวหน้าแบบโมเดิร์น แต่ยังคงยังคงขัดแย้งกับการหวนอำนาจกลับไปสู่อำนาจอริปไตย

แม้การพยายามปฏิรูปการเมืองในสมัยเมจิด้วยกรอบแนวคิดระบอบประชาธิปไตยจะไม่สำเร็จ แต่การ ดำเนินการพัฒนาประเทศก็ประสบความสำเร็จอย่างมากคือ การที่ญี่ปุ่นสามารถปฏิรูปประเทศจากระบบ ศักดินาสวามิภักดิ์ให้กลายเป็นประเทศที่ทันสมัยและกลายเป็นประเทศมหาอำนาจแห่งเอเชียได้ในระยะเวลา อันสั้น และยังเป็นรากฐานการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

[หนังสือและเอกสารตีพิมพ์]

กรกิจ ดิษฐาน. (2561). **ปฏิวัติเมจิ**. กรุงเทพฯ : ยิปซี กรู๊ป

วีระชัย โชคมุกดา. (2554). **ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : ยิปซี

ศิริพร ดาบเพชร. (2556). **ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ : จากปลาย**

สมัยโทกูงาวะถึงการสิ้นสุดจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : คณะ

สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า. (2560). **ญี่ปุ่นสมัยใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุรางค์ศรี ตันเสียงสม. (2551). **ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่**. พิมพ์

ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสิทธิ์ หนูนุกัถิ. (2561). **“ญี่ปุ่นอย่างไร้เป็น” ลำดับที่ 4 ปฏิวัติเมจิ**

1868. กรุงเทพฯ : โครงการสันติมาตรไทย - ญี่ปุ่น (Japan Watch) คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

[สื่ออิเล็กทรอนิกส์]

Brian Moeran. (2001). **Newspapers, Advertising and the Japanese Economy: Early Developments**. [online]. Accessed September 04,2019. Available from

<https://openarchive.cbs.dk/bitstream/handle/10398/7016/wp.%20nr.%2048%202001.pdf?sequence=1>

Albert A. Altman. (1981). **The Press and Social Cohesion during a Period of Change: The Case of Early Meiji Japan**. [online]. Accessed October 23,2019. Available from

https://www.jstor.org/stable/312174?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents

James L. Huffman. (1997). **Creating a Public : People and Press in Meiji Japan**.

[online]. Accessed October 26,2019. Available from

https://books.google.co.th/books/about/Creating_a_Public.html?id=6m0ZHKmWuZsC&redir_esc=y

James L. Huffman. (1980). **Politics of the Meiji Press: The Life of Fukuchi**

Gen'ichirō. [online]. Accessed October 26,2019. Available from

https://www.jstor.org/stable/j.ctv9zckgw.4?refreqid=excelsior%3Acfde11714743e8f39202b43341da9721&seq=6#metadata_info_tab_contents

Giulia Valentini. (2013). **China and Japan's Responses to the West in the 19th**

Century. [online]. Accessed September 4,2019. Available from <https://www.e-ir.info/2013/11/04/chinese-and-japanese-responses-to-the-west-during-the-19th-century/>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวพิชามภ ชันทอง
วันเกิด	7 มกราคม 2540
ที่อยู่	44 หมู่ 1 ตำบล สำนักบก อำเภอมือง จังหวัด ชลบุรี รหัสไปรษณีย์ 20000
เบอร์โทรศัพท์	083-5873087
ประวัติการศึกษา	จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนดาราสมุทร ศรีราชา ชลบุรี สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ สาขาเอเชียศึกษาภาษาญี่ปุ่น จากมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

